

Risale-i Nur'dan Bir Kavram; Vicdan

Vicdanı, "iyiyi kötüden ayırıp, iyiden lezzet alan ve kötüden de elem hissedilen bir duygu" diye özet bir şekilde tanımlanmak mümkündür. Fakat, Risalelerin çeşitli yerlerinde, bu tanımın farklı boyutlarına getirilen değişik açıklamaların incelenmesi, meseleyi biraz daha anlaşılır kılacaktır. Mesela, Mesnevi-i Nuriye'de vicdan için, "şehadet alemiyle gayb aleminin birleşme noktası, iki alemde gelen şeylerin birbirine kavuştuğu yer ve insanın şuurlu bir fitratı" gibi bir tanımlama yapılmıştır.¹ Yani vicdan, gayb alemlerini temsil eden Kur'an ile şehadet alemi temsil eden kainata ait hakikatlerin kesiştiği yerdedir. Cenab-ı Hak, insandaki vicdanı her iki alemde gelen hakikatleri anlayacak bir fitratta yaratmıştır. Mesela, Kur'an-ı Kerim Cenab-ı Hakkın bütün güzel isimlere sahip olduğunu ilan etmektedir. İnsan da, vicdanı ile bu gaybi hakikati tasdik ettiği gibi, kainattaki bütün güzelliklerin Onun güzelliğine işaretler olduğunu, yine vicdanı ile idrak eder.

Vicdan, şuurlu bir fitrattır. Fitrat ise, kesinlikle yalan söylemez. Mesela, en basit hayat mertebesi olan bitkilerdeki tohumların ve çekirdeklerin, fitratlarındaki büyüme ve gelişme meylinin sevgiyle sümbülleşip meyve vermeleri; bu düsturun ne kadar esaslı olduğu göstermektedir. Hatta, cansız ve şuursuz bir avuç su bile, sıfırın altındaki soğuklukta fitratının gereği "daha fazla yer tutacağım" dediği halde, sert demir onu yalancı çıkaramaz.² Cansız unsurların fitratları bile, yalandan bu kadar uzaksa; elbette, insanın şuurlu bir fitratı olan vicdanı her türlü yalanlardan, hakikatsizliklerden nihayetsiz derecede uzaktır. Bu sebeptendir ki, insanın vicdani bir şuurla elde ettiği bilgiler, her türlü şüphelerin kirlerinden temizdirler.

Vicdan, kalbe ait duyguların ve hislerin görüldüğü, ortaya çıktığı yerdir.³ Nasıl, kalpten çıkan manaların düşünülmesi, mantık ölçüleriyle tartılması ve yeni fikirlerin üretilmesi akıl ile oluyorsa; tevezunun zilletten, zulmün şefkatten ve cimriliğin iktisattan farkının bilinmesi de vicdan sayesinde olmaktadır. Bir anne aslanın, kendisi aç kalıp, yavrusunu doyurmasını akıl ile kavramak mümkün değildir. Fedakarlıkta, şefkette ve muhabbetle ne kadar büyük lezzetlerin gizli olduğunu, ancak vicdan sahibi olanlar bilebilirler.

İnsandaki her bir cihazın önemli bir görevi olduğu gibi; vicdanın da, belki en önemli bir görevi, imanın yerleştiği mevki olmasıdır.⁴ Cenab-ı Hak, imanın nuruyla vicdanın iç yüzünü tamamıyla ışıklandırmıştır. Böylece insan, bütün kainatla bir dostluk bağı kurmuş olur.⁵

Vicdan, acizliği ve fakirliğiyle daima Allah'ı arar.⁶ Yani, insan acizliğine karşı dayanak noktasını, fakirliğine karşı da yardım noktasını, fitraten aramaktadır. Çünkü, insanın sınırsız kabiliyetleriyle orantılı olarak, sınırsız arzuları ve meyilleri vardır. Kendi başına karşılayamadığı bu isteklerini temin edecek Gani-i Mutlak bir Zâtı fitri olarak arıyor. Hayatta kalabilmek için, kendisine hücum eden binlerce musibetlere ve zahmetlere karşı da, kendisine yardım edecek nihayetsiz derecede kudretli bir Kadir-i Rahimi bulmak istemektedir. İşte, bu iki pencereden vicdan daima Cenab-ı Hakka bakar.

Akıl, Cenab-ı Hakkı unutsa, hatta inkar etse bile, vicdan daima Onu görür, Onu düşünür ve Ona yönelir.⁷

İnsan çok defa, düşündüğü ince ve derin hakikatleri diliyle ifade etmekten aciz kalmaktadır. Aynen öyle de, vicdanın kabul ettiği bir kısım ince hakikatler vardır ki, akıl onları göremez.⁸ İmanın esaslarının tartışılması, en kesin delilleri vicdanın içinde gizlidir. Vicdanın yardım ve dayanak noktalarının pencereleriyle Allah'ı araması, tevhidin delili olduğu gibi; her insanın ebedi yaşamaya olan şiddetli meyli ahiretin delilidir. Hatta, her insan vicdanen bilir ki, yaşadığı seneler adedince bedenler değiştirdiği halde, ruhunun bekasına tesir edememiştir.⁹ Öldükten sonra da, ruhu bozulmadan devam edecektir. Bu ise onun için ahiretin yaratılacağına bir delil teşkil etmektedir.

En vicdansız insanlar bile Peygamber Efendimiz (a.s.m.) için "çok akıllı ve güzel ahlâklı idi" demek zorunda kalmışlardır.¹⁰ Yani, vicdan sahibi hiçbir kimse Onun peygamberliğini inkar edememişlerdir. Kur'an-ı Kerim'in, bin dört yüz yıldan beri insanların vicdanlarına tesir etmesi, onların ruhlarını tatmin ve teslim etmesi Allah'ın sözleri olduğunun başka bir delilidir.¹¹ İnsanın hürriyetini temin eden ihtiyarının varlığını ve kaderin onu zorlamadığını, herkesin vicdanında hissetmesi ise, kadere imanın enfüsi bir delili olduğunun göstergesidir.¹²

Hayatın saadeti ve lezzeti, vicdanda gizlidir. Çünkü, beden ruhla lezzet aldığı gibi, ruh da vicdan ile lezzet almaktadır. Cenab-ı Hak, Cennet hayatındaki ebedi saadetin küçük bir nümunesini hidayeti vermesiyle, vicdanda derc etmiştir.¹³

Vicdan, hislerin ve duyguların mazharı olduğundan, kainatın her tarafına yayılmış binlerce istek ve arzularla donatılmıştır. İnsan vicdanıyla kesin olarak bilir ki, bütün bu isteklerini karşılayan, kendisini görüp sessiz feryatlarını işiten ve merhametiyle cevap veren Cenab-ı Haktır. Böylece, yardımına koşturulan sayısız varlıklara minnet duymaktan ve onlara manevi bir dilenci olmaktan kurtulur. Belki, Allah'ın bütün eşyayı kendisine hizmet ettirdiği aziz bir misafiri makamını kazanır.

Helal dairesindeki nimetler ve lezzetler, dünya hayatının saadeti ve mutluluğu için yeterlidir. Fakat, buna rağmen haram lezzetler aranıyorsa; mutlaka vicdanın sesine kulak verilmiyor demektir. Çünkü, bozulmamış hiçbir vicdanı susturmadan, rahatça günahları işleyebilmek mümkün değildir.¹⁴

Günahlar, kalp ve vicdanın manevi hastalıklarıdır. Herbir günah kalbe ve vicdana işleyip, siyahlandıra siyahlandıra, iman nurunu çıkarıncaya kadar katılaştırmaktadır.¹⁵ Artık insanı öyle bir dereceye getiriyor ki, vicdanında kemal sıfatlardan hiçbiri kalmayacak bir derecede tefessüh ettiriyor. Sosyal hayat için tam bir zehir hükmüne geçiyor.

Böyle bir alçalmaya maruz kalmamak için, günahlara sevk eden meyilleri kırmak gereklidir. Bunun en etkili yöntemi, vicdanlara tesir eden kudsiyetin temin edilmesidir. Yani, Kelam-ı Ezeli olan Kur'an'ın emrinin hatırlanmasıyla imanın ve inancın heyecana gelmesi ve yüksek hislerin harekete geçmesinin sağlanmasıdır. Vicdanın derinliklerinden gelen ruh haletiyle, nefis ve hevesin meyillerinin etkisiz hale getirilmesidir.

Eğer, günaha girilmiş ise, zaman geçirilmeden istiğfar ve tevbe ile imha edilmesi gerekmektedir.¹⁶

Cenab-ı Hakkın, vicdan üzerinde celalinin tecelli etmesi ile korku hali, cemalinin tecelli etmesi ile de ümit hissi yaşanır.¹⁷ Bu iki duygu arasındaki dengenin kurulması; insanın yaratılış gayesine uygun bir şekilde hayat geçirmesi ve istikameti koruması için çok büyük bir önem arz etmektedir. Çünkü, istikameti kaybetmemek ve hayırlı işleri yapmak için Cenab-ı Hakkın rahmetinden ümit kesmemek gerektiği gibi; yanlış yollara sapmamak ve günahlarda boğulmamak için de Allah'ın azabından emin olmamak gerekmektedir.

Risale-i Nur, vicdan-ı umumiye tedavi ediyor. (Şualar, s. 163)

Dipnotlar:

1. Mesnevi-i Nuriye, s. 208.
2. Mektubat, s. 453.
3. İşârâtü'l-İ'câz, s. 78.
4. Sözler, s. 672.
5. İşârâtü'l-İ'câz, s. 46.

6. Sözlür, s. 628.
7. Muhakemat, s. 123; Mesnevi-i Nuriye, s. 215; Sözlür, s. 628.
8. İşârâtü'l-İ'câz, s. 46.
9. Sözlür, s. 477.
10. Sözlür, s. 173.
11. A.g.e., s. 412.
12. A.g.e., s. 430.
13. İşârâtü'l-İ'câz, s. 2.
14. Hutbe-i Şamiye, s. 151.
15. Lem'alar, s. 15.
16. Hutbe-i Şamiye, s. 81.
17. İşârâtü'l-İ'câz, s. 66.